וכי קיימא הות הדרא בה זימנא חדא חלשא שלחה ליה תא קני שלח לא בעינא שלחה ליה תא קני כל היכא דבעית אזל שיירה וקנו מינה כי קיימא הדרא בה אתאי לקמיה דרב נחמן שלח ליה תא לא אתא אמר מאי איתי הא שיירה וקנו מינה שלח ליה אי לא אתית מחינא לך בסילוא דלא מבע דמא אמר להו לסהדי היכי הוה מעשה אמרו ליה אמרה הכי ווי דקא מיתה הך איתתא אמר להו א"כ הוה מצוה מחמת מיתה ומצוה מחמת מיתה חוזר איתמר מתנת שכיב מרע במקצת (א) אמרוה רבנן קמיה דרבא משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן דאמר משמיה דרב נחמן הרי היא כמתנת בריא והרי היא כמתנת שכיב מרע הרי היא כמתנת בריא שאם עמד אינו חוזר והרי היא כמתנת שכיב מרע דלא בעיא קנין אמר להו רבא לאו אמינא לכו לא תיתלו בוקי סריקי ברב נחמן הכי אמר רב נחמן הרי היא כמתנת בריא ובעיא קנין איתיביה רבא לרב נחמן שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת מאי לאו דלא קנו מיניה לא דקנו מיניה אי הכי אימא סיפא לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת ואי דקנו מיניה אמאי אין מתנתו קיימת א"ל הכי אמר שמואל שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים אע"פ שקנו מידו עמד חוזר בידוע שלא היה (ב) מצוה אלא מחמת מיתה איתיביה רב משרשיא לרבא מעשה באמן של בני רוכל שהיתה חולה ואמרה תנתן כבינתי לבתי והוא בשנים עשר מנה ומתה וקיימו (ג) דבריה התם במצוה מחמת מיתה איתיביה רבינא לרבא האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה וממאי דלא קנו מיניה דומיא דגט מה גט לאו בר קנין אף האי נמי דלא קנו מיניה התם נמי במצוה מחמת מיתה רב הונא בריה דרב יהושע אמר מצוה מחמת מיתה בעלמא בעיא קנין וכי תניא הני מתנייתא במחלק כל נכסיו דההיא מתנת שכיב מרע שויוה והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואע"ג דמת מצוה מחמת מיתה לא בעיא קנין והוא דמת עמד חוזר ואף על גב דקנו מיניה

איתמר

כי סוף קיימא הדרא בה. כדתנן (לעיל קמו:) לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה: **אלא וקני כל היכא דבעית.** בא עתה אלי וקנה השדה בקנין גמור בכל ענין שתרצה שלא אוכל לחזור: **אלא ושייר וקנו מינה.** לא רצה לקבל כל השדה אלא שייר לעצמה מעט דהוה ליה מתנה (ד) מקצת ועל ידי קנין דקים לן לקמן דלא מלית הדרא בה אלא אם כן מצוה מחמת מיתה דמגלי דעתיה דמחמת מיתה קיהיב ואי קאי הדר ביה: **בסילוא דלא מבע דמא.** קוץ שמכאיב ואין יוצאת דם ניכר בו דהיינו נידוי: **אמרו ליה.** העדים: **אמרה.** (ה) כששילחה בשביל אחיה: **ווי כי מיתה הך איתתא.** ולא מראה את אחיה שאינו רוצה לבא אלי: **א"כ מצוה מחמת מיתה היא וכל מצוה מחמת מיתה חוזר.** בין במתנה במקצת בין במתנה בלא שיור ואפילו קנו מידו אי קאי מחליו הדר בכולהו בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה הואיל והיה מתאונן על מיתתו בעת צוואתו והכי פסקינן לקמן: **איתמר מתנת שכיב מרע במקצת.** שלא היה בה קנין והיא אותה מתנה ששנינו (שם) שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה שאם עמד אינו חוזר דכיון דהוי בה שיור כך היה דעתו שאם יעמוד לא יחזור ולכך שייר לעצמו מה ששייר: **והרי היא כמתנת שכיב מרע.** שאין בה שיור דלא בעיא קנין ואם מת קנה ואם עמד אינו חוזר: **ובעיא קנין.** וכיון דקנו מיניה אם עמד אינו חוזר דאיכא קנין ושיור וכל שכן דאם מת קנה אבל בלא קנין אפילו מת לא קנה וכ"ש אם עמד חוזר והכי פסקינן לקמן: **איתיביה רבא לרב נחמן.** ממתני' שייר קרקע כל שהוא כו' דהיינו מתנת שכיב מרע במקצת: **אימא סיפא אם לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה.** אם יעמוד מחליו ואם מת קנה: **ואי דקנו מיניה אמאי לא הויא מתנתו מתנה.** שאם יעמוד לא יחזור: **בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה.** הואיל ולא שייר ואע"פ שלא צוה מחמת מיתה בהדיא: **רוכל.** שם אדם: **כבינתי.** בית נפש נושק"א בלע"ז והוא לשון כבונות דרחלות במסכת שבת (דף נז.) שמכבנין אותן למילת: **וקיימו חכמים את דבריה.** אע"פ דמתנת מקצת בלא קנין הואי דמדקתני דבריה משמע דברים בלא קנין הואי: **התם במצוה מחמת מיתה.** שהזכירה דמלאכת מיתה היא מחלקת דמצוה מחמת מיתה לא בעי קנין היכא דמת בין איכא שיור בין ליכא שיור והכי פסקינן לקמן:

מתנת

מתה וקיימו חכמים את דבריה. פי' אלמא מתנת שכיב מרע במקצת לא בעי קנין וא"ת לפי סברתו של מקשה אמאי נקט מתה אפילו בלא מתה נמי כיון דמתנת שכיב מרע במקצת אינו חוזר דהוי כמתנת בריא וכן יש להקשות בהך דלקמן דתנו מנה לפלוני ומת כי לפי סברת המקשה אמאי נקט ומת כי אין נראה לומר שיחלוק רבא במה שאומר הרי היא (ו) מתנת בריא ולא יסבור שאם עמד אינו חוזר אלא דבעי קנין דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאית ליה לעיל (דף קמח:) דמתנת שכיב מרע במקצת אינו יכול לחזור גבי שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים רואין אם כמחלק מת כו' וי"ל דהוה מצי למימר וליטעמיך ובהרבה מקומות בגמרא (ז) י"ל וליטעמיך ואינו אומר ועוד יש לומר כיון דסובר המקשה דלא בעי קנין הוא הדין נמי שסובר שיכול לחזור בו אי הוה כמתנת בריא הוי כמתנת בריא לגמרי ומנין לנו לחלק בזה: **תנו** גט לאשתי ושטר שחרור לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה. הכי גרסינן תנו גט ולא גרסי' תן גט זה דתן גט זה משמע שנתנו לו כבר אבל תנו משמע שעדיין לא נתנו אלא שמצוה להם ליתנו לו על ידי שליחות ולא גרסי' תן דהא סתם לן תנא כר' מאיר דאמר בפרק קמא דגיטין (דף יג:) טוב הוא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות הלכך לא (ח) קנה לו השליח אי נמי י"ל דמתוקמא כרבנן דאמרי זכות הוא לו ומיירי כגון שמראה לו ליתנו לו ולא נטלו עד לאחר מיתה אי נמי נטלו לאלתר ולא זכה בשביל העבד דהא דאמרינן בפ"ק דגיטין (דף יב. ושם ד"ה האומר) כל האומר תנו כזכי הוא כשנתנו מיד ליד והא דקתני תן גט זה אשמועינן חידוש שאף על פי שעשאו מחיים והגט בעין ומינה שלוחים כבר לתת הגט כיון שניתן לאחר מיתה אינו גט דאין גט לאחר מיתה מיהו אין נראה לר"י לגרוס זה דאם כן היכי מצי דייק בגמרא דבפ"ק דגיטין (שם:) על הך משנה דלא מיתוקמא הך משנה בשכיב מרע דאי בשכיב מרע לא הוה ליה למיתני תנו אלא כתבו ואי תנא זה לאשמועינן חידוש דלא יתנו לאחר מיתה אפילו הוה מתוקמא מתניתין בשכיב מרע [לא ה"ל (ט) למיתני כתבו] כיון דמיירי שהגט הוא בעין ואין נראה לומר דדייק מדהוה ליה למיתני כתבו גט זה לאשתי ותנו שטר שחרור זה לעבדי דהוי שמעי' דבשכיב מרע איירי מדלתני כתבו ומדלתני תנו שטר שחרור זה לעבדי אשמועינן חידוש דהא אין לו לתנא להשמיענו חידוש במה שהיה לו לשנות שני עניינים שהרי יש לו לקצר ולשנות ולערב הכל יחד ולא להאריך וא"ת מאי קא משמע לן דאין גט לאחר מיתה הא כבר תנן ליה בפרק מי שאחזו (גיטין דף עב.) דאין גט לאחר מיתה ואמרינן נמי בריש כתובות (דף ב: ושם) אי אשמועינן דאין גט לאחר מיתה הא תנא ליה כו' וי"ל דמתניתין דהכא איצטריך שאף על פי שמינה שליח בחייו ולאחר מיתה נמי עומד השליח במקומו (י) ויכול לגרש ששלוחו של אדם כמותו קמ"ל דלא ידעינן הא ממשנה דמי שאחזו (גיטין שם) ומההיא דמי שאחזו שמעינן שאף על פי שנתן לה גט מחיים אין גט לאחר מיתה וא"ת (כ) על הך דדייק בגיטין על הך משנה דהכא איירי בבריא מדקאמר תנו ולא אמר כתבו ומנין לנו לדקדק דמיירי בבריא מדלא קאמר כתבו דלמא הא דתנן תנו לאשמועינן דלפ"ה אין כופין היורשין לשחרר ולא אתא כרבנן דפליגי עליה דרבי בברייתא דירושלמי כפ"ק דגיטין דקתני התם תנו שטר שחרור זה לעבדי ומת רבי אומר לא זכה וחכמים אומרים זכה וכופין את היורשין לקיים דברי המת אמר ר' זירא בשתם חולקים מה אנו קיימים אם באומר שחררו אף רבי מודה ואם באומר כתבו ותנו אף רבנן מודו אלא כן אנו קיימים באומר תנו רבי אומר האומר תנו כאומר כתבו ותנו ורבנן אומרים האומר תנו כאומר שחררו וי"ל דלא נחתא מתניתין לאשמועינן למצוה לקיים דברי המת דמשמע אם כופין היורשים אם לאו דלא נחתא אלא לאשמועינן שלא יתנו שלוחים שבמקומו גט לאחר מיתה: **תנו** מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה. אומר ר"י דלמאן דמוקי בגמרא הך משנה בשכיב מרע אתי שפיר (ל) והוי סיפא דומיא דרישא והשתא מיירי כולה מתניתין בענין אחד [ומחלק] בין צוואת שכיב מרע בשטר לצוואת ממון דבשטר אין מועיל צוואתו לאחר מיתה כמו בממון ואע"פ שלא דמו לגמרי לפי שהשטר שרוצה ליתן לאחר מיתה אין בעולם והמנה בעולם מכל מקום כיון דבשעת מיתה שניהם בעולם דמו אהדדי קצת אבל למאן דמוקי לה התם בבריא ובמעמד שלשתן קשה דהשתא לא הוי רישא דומיא דסיפא (מ)

דאין

עין משפט נר מצוה

קח א מיי' פ"ח מהלכות זכיה ומתנה הלכה כב סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנ סעיף ז:

קט ב מיי' שם הלכה יד סמג שם טוש"ע שם סעיף כ:

קי ג מיי' פ"ו מהלכות גירושין הל' כח ופ"ט הל' ב יב יד כב סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמא סעיף נח:

קיא ד מיי' פ"ז מהלכות עבדים הל' א סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעיף עו:

קיב ה מיי' פ"ד מהל' זכיה הל' א סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רנג סעיף יח: ו [מיי' שם פ"ח הכ"ג] סמ"ג שם טוש"ע שם:

ז [מיי' שם הל' יד] סמ"ג שם טוש"ע שם:

קיג ח מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע חו"מ סי' רנ סעיף ד:

קיד ט מיי' שם הלכה כג כד טוש"ע שם סעיף ו:

מוסף רש"י

הובא בעמוד הבא

רבינו גרשום

לא בעינא. שאת חוזרת בך כשאת עומדת: אתא. רב דימי עביד לה דשיירה וקנו מינה לרב דימי: כי קמת. ההיא איתתא הדרא בה והבעתיה לדינא: הא שיירא הא קנאי. כלומר החזקתי לו בחופה שעשית לי ששיירה לעצמה כי היכי דתסמוך עלה והקנתה לי בקנין: בסילוא דלא מבע דמא. כלומר בנידוי: ווי דקא מתה ההיא אתתא. מחמת חוליה הקשה וכסבורה היא למות להכי מקנת לו: א"ל אם כן [הוין] מצוה מחמת מיתה וכל היכא דמצוה מחמת מיתה חוזר אע"ג דשייר דהא דקתני במתני' דשייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה היכא דיהיב ליה סתמא ולא היה סבור למיתה דאיכא למימר דמתנת בריא הוא אבל היכא דמצוה מחמת מיתה דסבורה היתה למות ועמדה אע"פ ששיירה חוזרת: שנתן מנכסיו מקצתן. ומקצתן שייר שאם יעמוד יסמוך עליהן: דלא בעיא קנין. משום דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי: הכי אר"נ הרי היא כמתנת [בריא] ובעי קנין. אע"פ ששייר במקצת ועמד ולהיכא אמרינן דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי אע"פ בלא שייר היכא דמית אבל היכא דעמד אע"פ ששייר בעיא קנין: מאי לאו דלא קנו מיניה. ואפי' הכי קתני מתני' דמתנתו מתנה וקשיא לרבה דאמר משמיה דרב נחמן בעי קנין: לא. מתני' בדקנו מיניה משום הכי מתנתו מתנה: אי הכי. דמוקמת למתני' בדקנו מיניה אימא סיפא כו' ואי דקנו מיניה אמאי אין מתנתו מתנה והא קנו מיניה. אלא ש"מ בדלא קנו מיניה עסקי' מתניתין ואכתי קשיא לרבה: אמר ליה. לעולם מתני' בדקנו מיניה היא ולגבי סיפא משום הכי אין מתנתו מתנה דהכי אמר שמואל שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים ולא שייר כלום אע"פ שקנו כו': איתיביה רב משרשיא לרבה. דאמר היכא דשייר קרקע כל שהוא אפי' הכי קנין בעי: האומר תנו גט זה לאשתי לא יתנו לאחר מיתה דאין גט לאחר מיתה. האומר תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה. אלמא דבזין דשייר קנה וקשיא לרבה דאמר בעי קנין: אמר ליה. לעולם בעי קנין אע"ג דשייר ואם עמד חוזר להיכא דלא קנו והכא טעמא מאי יתנו לאחר מיתה אע"ג דלא קנו. דמצוה מחמת מיתה הוא ומת אבל היכא דלא מצוה מחמת מיתה הוא בעי קנין: כבינתי. בתי נפש והוא (מט"ו) [בי"ב] מנה משקלה: וקיימו חכמים את דבריה. הואיל דשייר אע"ג דלא קנו מיניה: אמר ליה ה"נ כו' אבל עמד חוזר הואיל דלא קנו (לא): בעי קנין אע"פ ששייר ואם עמד לא קני חוזר. והא דתניא כל הני מתני' דקתני שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה אע"ג דלא קני והא נמי דקתני באומר תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה אע"ג דלא קני. וההוא מעשה באמן של בני רוכל דבלא קנין קיימו חכמים את דבריה במחלק את נכסיו שאמר לפלוני כך ולפלוני כך וכך. ומשום הכי ודאי לא בעי קנין דלא שייר כלום וכדאמר לעיל אם כמחלק אם מת קנו כולם. אבל אם עמד ולא קנו אע"ג דשייר חוזר. והלכך מתנה שכיב מרע שנתן מקצת נכסיו ומקצת שייר בעי קנין: ג) מיניה מצי יורשין למיכתבינהו ולמימר במתנה דמתנת בריא בלא קנין דמי וחוזר

מסורת הש"ס

א) [כתובות נה.], ב) [לעיל ז. וש"נ], ג) לעיל קמו:, ד) [לקמן קנג.], ה) לקמן קנו: [גיטין יד:], ו) גיטין יג., ז) [גיטין סו.].

לעזי רש"י

נושק"א. סיכה. מכבנה.

הגהות הב"ח

(א) גמרא איתמר מתנת ש"מ במקצת אמר רבא אמר רב נחמן ה"ה כמתנת בריא ובעיא קנין אמרוה רבנן קמיה דרבא משמיה דמר וכו': (ב) שם בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה: (ג) שם וקיימו חכמים את דבריה: (ד) רשב"ם ד"ה אלא ושייר וכו' במקצת וכו' דמגלי דעתיה דמדאגת מיתה: (ה) ד"ה אמרה כששלחה: (ו) תוס' ד"ה מתה וכו' כי אין נראה לומר שיחלוק רבא במה שאומר הרי היא כמתנת בריא, נ"ב ולא"ה ספיר קתני מתה ומת בהני מתני' שלא ליתא דהא שמעינן ליה לר"נ כו' ולפחות מיירי היכא דליכא קנין ויש להקשות לאיזה צורך למו תוספות סברת [זו מכלל דר"נ מתמני' דשייר קרקע] כל שהוא מתנתו מתנה שמעינן שפיר דבמקצת אם עמד אינו חוזר לפחות היכא דליכא קנין וי"ל דמתני' איכא למדחי ולמימר דקא מיירי במת והיכא דליכא קנין ובמקצת מתנתו קיימת טפי מבכולה ואין להקשות היכי ס"ד לפרש כן אליבא דרבא הלא מדפריך [רבא לר"נ מהא דשייר] קרקע כו' ימאמר לאהדר ליה ר"נ שמעינן דמתני' איירי בעמד ואינו חוזר במתנת מקצת די"ל דר"נ מפרשי' [והשאר חסר]: (ז) בא"ד ובהרבה מקומות בגמ' הוה מצי למימר וליטעמיך ואינו אומר וכו' דאי הוה: (ח) ד"ה תנו גט וכו' הלכך לא זכה לו השליח וכו' אי נמי נטלו לאלתר ואפילו הכי לא זכה בשביל העבד וכו' כל האומר תן מכי: (ט) בא"ד אפילו היה מתוקמא מתני' בשכיב מרע לא הוה ליה למימר כתבו ואין נראה לומר כל"ל ותיבות כיון שמיירי שהגט הוא בעין נמחק: (י) בא"ד עומד השליח במקומו וסד"א דיכול לגרש וכו' קמ"ל דלא ידעינן: (כ) בא"ד וא"ת הא דדייק בגיטין על כן משנה דאיירי בבריא כל"ל ותיבת דהכא נמחק: (ל) ד"ה תנו מנה וכו' אתי שפיר דהוי סיפא דומיא דרישא דהשתא: (מ) בא"ד (והמשך לדף קנב.) דאין נראה לומר דקא משמע לן ברישא דאין מעמד שלשתן מועיל בשטר אם לא דאף לדידיה תנו דמתניתין היינו כתבו וכי האי גוונא שלא בא השטר לעולם לא שייך מעמד שלשתן ועל כרחך וכו' וסיפא קמ"ל דין של מעמד שלשתן בממון ואע"ג דלא הוי רישא דומיא דסיפא אין לחוש דה"ג למאן דמוקי לה בשכיב מרע לא הוי רישא דומיא דסיפא מכל וכל שהשטר אינו בעולם כשמצוה ליתן והמנה הוא כבר בעולם ואע"ג דדייק התם בגמ' דסיפא איירי בבריא דומיא דרישא אלמא משמע שיש לנו לדמות אהדדי היינו טעמא דבעי לאוקמא כחד גוונא בבריא משום דאית לן למימר דאיירי כחד נגרא אבל אינם דומות לגמרי אהדדי כל"ל ועל תיבות דאין נראה לומר נ"ב פי' אין נראה לומר דקמ"ל ברישא דאין מעמד שלשתן מועיל בשטר כשהוא בעין דלמה לא יועיל כשהשטר בעין אם לא שתאמר דאף למאן דמוקי לה בבריא לדידיה נמי תנו דמתני' לא מיירי דהגט בעין אלא שמצוה להם לכתוב וליתנו דתנו גט הכי משמע כמ"ש התוספות לעיל בתחלת ד"ה תנו גט דהשתא אתי שפיר דקמ"ל ברישא דלא יועיל מעמד ג' כיון שאין השטר בעין והא נמי ליתא דהשתא נמי קשה א"כ רישא למה לי הא פשיטא דלא יועיל מעמד ג' בכה"ג דכיון שלא בא השטר לעולם לא שייך מעמד ג' ועל כרחך וכו' דאע"ג כו' כמו שהגהתי לעיל וכמו שכתבו התוספות מירוץ זה בפ"ק דגיטין. אח"כ כתבו וער"ל כו' ואח"כ כתבו מיהו אין נראה כי שסתרו תירוץ זה מלד אחר עד אלא ודאי בקושיא [הא לפלוני ולא הוי סיפא דומיא דרישא] מכל וכל כדפי' לעיל והוא הפירוך שהגהתי לעיל: בא"ד ואשתו רוצה בכך:

א) אולי צ"ל מתנה שעשתה לי שיירה לעצמה וכו'. ג) אולי צ"ל ואם לא קנו מיניה מצי יורשין לירתינהו ולהחזיק במתנה דכמתנת בריא וכו'.